

Η Χάρις ενεργούσα για την σωτηρία του ανθρώπου (Ηλίας Λιαμής, δρ. Θεολογίας, Καθηγητής Μουσικής, Πρόεδρος της Συνοδικής Υποεπιτροπής Καλλιτεχνικών Εκδηλώσεων της Εκκλησίας της Ελλάδος)

[/ Πεμπτούσία](#)

Ο σκληρότατος αγώνας της πίστης τηρήσεως των εντολών, καθώς και ο «καύσων» [119] της ησυχίας, παρ' όλην την ένταση και την θέρμη, οι οποίες τον διακρίνουν, δεν είναι παρά το στάδιο της προετοιμασίας προς υποδοχήν της θείας Χάριτος. Αποσκοπούν στο να καύσουν, τρόπον τινά, τον πτωτικό δερμάτινο χιτώνα [120] της καρδίας, ώστε το φως που βρίσκεται μέσα σ'αυτήν ως λάμψη και ως θέρμη, να κατορθώσει να πλημμυρίσει τον όλον άνθρωπο.

Η προπαρασκευή αυτή, δια της πρακτικής και κυρίως δια της καρδιακής προσευχής, είναι ακριβώς η ευχή-προς το Πνεύμα να ενεργήσει. Σ' αυτό ακριβώς το σημείο, ο Θεός αναλαμβάνει αμέσως την πρωτοβουλία της σωτηρίας του ανθρώπου. Μέχρις στιγμής, ο τρόπος ενεργείας του διαθέτοντος πενιχρά μέσα ανθρώπου, ήταν «τύπος...προς τα εκείθεν αρχέτυπα» [121]. Όλες οι αρετές ενεργούντο τυπικώς. Τώρα όμως ενεργούνται «ουσιωδώς» [122], διότι οι τύποι δίνουν την θέση τους στα αρχέτυπα, καθώς η εικόνα του Θεού, δηλ. ο άνθρωπος, παύει να ενεργεί και δίνει την θέση του στο Αρχέτυπό του. Αλλά και ο άγιος Θεόληπτος θεωρεί ως τελικό σκοπό την ενέργεια της θείας χάριτος. Η ιαθείσα καρδιά εκείνων που διάνυσαν την πνευματική οδό «βλέπει» πλέον ότι Αυτός που τώρα συναντούν έχει από πολύ πριν αρχίσει το ανθρωποσωτήριο έργο Του «καθάπερ αρότρω τω σταυρώ τω τιμίω τας υλομανούσας καρδίας των ανθρώπων υπό της απιστίας και της αμαρτίας νεώσας και καινοποιήσας, σπέρματα θεογνωσίας και αρετής κατεβάλλετο εν ταίς ψυχαίς αυτών» [123].

Ακολουθώντας τον συλλογισμό αυτό, ο άγιος Γρηγόριος διακρίνει τις αρετές σε εκείνες που ενεργούνται και σε εκείνες που ενεργούν [124]. Οι πρώτες ανήκαν στο πρώτο στάδιο. [125]. Στο δεύτερο στάδιο βρίσκεται ένα μέρος της ανταμοιβής του ποιούντος και πάσχοντος, καθώς ο δρόμος είναι ακόμη μακρύς. Έτσι εξηγείται και ο τονισμός της υπομονής, «της κατά Θεόν γινομένης της βασιλίδος των αρετών, του θεμελίου των ανδραγαθημάτων» [126]. Η σιωπή, η εγκράτεια, η αγρυπνία, η ταπείνωση [127], η αγάπη [128], και γενικά όλες οι αρετές, εστερούντο οσμής, δηλαδή αισθήσεως, και μόνον δια της υπομονής θα μπορούσε ο αγωνιζόμενος να συνεχίσει να τις ενεργή. Χωρίς την θεία ενέργεια λείπει η «νοερά αίσθησις» [129], «διό και νεκρός άπας ο των αρετών όμιλος χωρίς αυτής πέφυκεν»

[130]. Η πίστη ότι αυτές υπαγορεύονταν από το θέλημα του Αρχετύπου, εκπληρώνεται και επαληθεύεται δια της αμέσου ενεργείας Του. Οι εντολές πλέον ως ενεργούμενες «επιδημούσιν ότε δει και ηνίκα, και όσον βούλονται, και καθώς». Μόνον τώρα η ψυχή καθαίρεται από τους λογισμούς πλήρως, «παύουσα» αυτούς «ως προς ώραν» [131].

Προς αυτήν την κατεύθυνση κινείται και ο άγ. Θεόληπτος. Κατ' αυτόν δεν είναι η εργασία των εντολών ούτε οι εξ αυτής αρετές που δικαιώνουν τον άνθρωπο. Είναι εκείνες που φανερώνουν και συντηρούν την δια του βαπτίσματος δοθείσα Θεία Χάρη μυστικώς [132]. Ο χαρακτήρας τους δεν είναι ηθικός αλλά οντολογικός. Η εργασία των εντολών συντονίζει την ανθρώπινη ύπαρξη με τον τρόπο ενεργείας του Χριστού και αποκαλύπτει την σωτηριώδη παρουσία Του. Και έσχατο σημείο πραγματοποίησεως αυτού του συντονισμού αποτελεί η απεμπλοκή από κάθε εχθρότητα και η ταύτιση με την Θεία ανεξικακία και συγκατάβαση [133], των οποίων περίτρανη απόδειξη υπήρξε η άκρα ταπείνωση και η σταυρική θυσία.

Επιστέγασμα και περιεκτική αρετή όλων αποτελεί, όπως είδαμε, η προσευχή. Κατ' αντιστοιχίαν, κατά το πρώτον στάδιον αποτελούσε εργασίαν «πασών των εντολών υψηλότερα» και «κεφαλή αρετών» [134]. Τώρα, χαρακτηρίζεται εκ μέρους το αγίου Γρηγορίου, ως «πίστεως ενέργεια» «ενεργωμένη αγάπη», «Θεού επίγνωσις», «Χριστού σφραγίς». Επιγραμματικά δε εν τέλει δίνει το έσχατον της ανθρώπινης ορολογίας: «και τι δει πλείστα λέγειν; Προσευχή εστιν ο Θεός, ο ενεργών τα πάντα

εν πάσι, δια το μίαν είναι Πατρός, και Υιού και Αγίου Πνεύματος την ενέργειαν του ενεργούντος τα πάντα εν Χριστώ Ιησού» [135]. Υποκείμενον της ενεργείας της προσευχής είναι πλέον ο Χριστός [136]. Αυτός αναλαμβάνει να εκπληρώση τον σκοπόν της, δηλαδή να συγκεντρώσει τον νουν εντός της καρδίας. Αυτό καθίσταται ακόμη ευκολώτερο, καθ' ότι το φως έλκει τον νουν, αντί αυτός να το αναζητά. Οι αισθήσεις καθίστανται πλέον αδύναμες να τον σκοτίσουν. Η θεία Χάρις «τας αισθήσεις...των σχέσεων διαστέλλει και κάτοχον ποιεί τω θείω έρωτι, όλην όσην έχει ο νους προς τα αισθητά δια των αισθήσεων προσπάθειαν απωθούμενον» [137]. Η ψυχή δε απελευθερώνεται από τα δεσμά των παθών και «υπό...του θείου πνεύματος αναπτερουμένη τω έρωτι,...προς τα άνω και προ της εξόδου ανίπτασθαι δοκιμάζει» [138].

Συνεπώς, η νοερά προσευχή λειτουργεί κατά δύο τρόπους: Είτε «η ενέργεια γίνεται εν καρδία των παθών δηλονότι μειουμένων, δια συνεχούς επικλήσεως Ιησού Χριστού», είτε «το πνεύμα έλκει τον νουν προς εαυτό, εις το βάθος της καρδίας άγχον αυτόν και της συνήθους περιφοράς απείργον» [139]. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Ό,τι ανθρωπίνως, και άρα ατελώς, επιχειρείται κατά τον πρώτο τρόπο αναλαμβάνει να τελειοποιήσει η θεία Χάρις κατά τον δεύτερο [140].

Παραπομπές:

119. 1276C.

120. Γεν. 3,21. Πρβλ. Νέλλα Π.: Ζών Θεούμενον. Προοπτικές για μία Ορθόδοξη κατανόηση του ανθρώπου, Αθήνα 1981(2).

121. 1268D.

122. Αυτόθι.

123. Κ6, 94, 3, 43.

124. Αυτόθι

125. «...δυνάμεως δε , και ενεργείας, και οσμής ίδιας εκάστης αρετής ή κακίας μαθείν και γνώναι ου του βουλομένου παντός εστιν, αλλά του ποιούντος και πάσχοντος έργω και λόγω». 1268C.

126. 1265A.

127. ένθ.ανωτ. Ειδικά περί της ταπεινώσεως, ο άγιος Γρηγόριος επισημαίνει την διττή διάστασή της: «Το έχειν εαυτόν υποκάτω πάντων» και «Το επιγράφειν Θεώ τα κατορθώματα. Και το μεν πρώτον, αρχή. το δε δεύτερον, τέλος». Πρβλ. Χαραλ. Σωτηροπούλου, Οι νηπτικοί Πατέρες..., σ. 76-77.

128. ένθ ανωτ.

129. 1272A.

130. 1265C.

131. 1312B.

132. «*Εκάστη ούν υμών οίκος τελούσα διά της δωρεάς του Χριστού ουκ εφύλαξε τας εντολάς του Χριστού, τας καινιζούσας και συντηρούσας τον οίκον, ...εσάθρωσεν εαυτήν πάθεισι της σαρκός δουλωθείσα...*». MK1, 153, 3, 15. Κατά τον αγ. Μάρκο, η εργασία των εντολών καθιστά την μυστική Θεία Χάρη ενεργό (Ware, ενθ. ανωτ. 445), δηλ. αποκαλυπτόμενη «κατά αναλογίαν της εντολών εργασίας». Περί Βαπτίσματος, PG 65, 1028B. Ο αγ. Θεόληπτος κάνει λόγο για την μυστική δωρεά των εντολών (N2, 202, 3, 140), δεδομένης όμως της ταυτίσεώς τους με τον Χριστό («ένθα δε Χριστού εντολή ενεργείται εκεί Χριστός» MK1, 154, 3, 25.), καθίσταται σαφές ότι η εργασία τους αποτελεί φανέρωση της Χάριτος, ως μυστικής Θείας ενεργείας του Βαπτίσματος.

133. «*Βούλει...την χάριν, ην έλαβες συντηρήσαι...; εγώ σοι και τον τρόπον υποδείξω της νίκης, ον μεμάθηκα παρά Χριστού, του τον κόσμον νενικηκότος. Χρηστός έσω περί τον αδελφόν....Την παρά του αδελφού συναντώσάν σοι μικροψυχία ως ίδιον καταδέχου...επειγομένου γαρ αυτού και σε βλάψαι διά της αντιλυπήσεως, συ και τον πεσόντα αδελφόν επηνωρθώσω διά της αγάπης και της υπομονής και τον εχθρόν ασθενή διήλεγξας και αφήκας εμπαιζόμενον μαίνεσθαι*». MK2, 168, 13, 249.

134. 1340A.

135. 1280A. Πρβλ. «*Και εδώ, όπως και εις όλας τας ενεργείας του ανθρώπου, ψυχή είναι η Θεία Χάρις. Πάσα άλλη εσωτερική παρόρμησις πράξεως και αρετών <έξω βάλλει> την αξίαν και τον θείον σκοπόν τούτων*», Χ. Σωτηρόπουλου, *Η διά των αρετών πνευματική πρόοδος του ανθρώπου κατά Γρηγόριον τον Σιναίτην*, Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, τομ. ΚΣΤ (1984), σ. 558

136. Πρβλ. «*True prayer, then, is the prayer offered in us by the Lord Jesus and the Holy Spirit*» K. Ware, μ.ε, 8

137. Λόγος, 32, 13, 179.

138. 1309B.

139. 1313A.

140. Πρβλ. «*It is not we who by our own unaided efforts gather our mind within our hearts in prayer, but the indwelling Paraclete*» K. Ware, μν.έργ., 8.